

Vasúti talpfa a kertben

LEHETŐSÉGEK A VESZÉLYES HULLADÉKNAK MINŐSÜLŐ BONTOTT TALPFA HELYETTESÍTÉSÉRE

A holland Mien Ruys kertervezőnő briliáns ötlete nyomán az 1950-es évektől kezdve a bontott vasúti talpfa népszerű kertépítési alapanyaggá vált – elsősorban a nyugat-európai kertekben.

A nagyméretű fahasábokkal könnyen lehet kisebb-nagyobb szintkülönbségeket létrehozni, készülhet belőlük ágyásszegély, emelt ágyás, vízmedence, híd, lépcső, terasz.

A bontott talpfa további térhódításának azonban gátat szab, hogy újabban veszélyes hulladéknak minősül – alighanem világszerte –, mivel a tartósságát biztosító nagynyomású kátrányos, olajos telítés során egészségre ártalmas kondenzált vegyületek kerülnek a fába.

Mégis hogyan helyettesíthetjük ezt a nagyszerű és olcsó, ám egészségre ártalmas kertépítészeti alapanyagot?

A holland *Mien (Wilhelmina) Ruys* (1904–1999) kertervezőnő – aki saját bonmot-ja szerint csak teát és kertet tudott csinálni – fedezte fel a talpfát, mint nagyszerűen használható kertépítészeti alapanyagot.

Ruysnek éppen egy homokdűnés területre kellett kertet terveznie, ahol az instabil talajon a hagyományos támfalak építése nehézségbe ütközött, amikor megpillantott egy kupac talpfát az út mentén... A sikeres kísérlet nyomán az ötvenes-hatvanas években aztán olyannyira beleszeretett a talpfákba, hogy emblemikus anyaghasználata miatt egy időben „talpfás Miennek” nevezték a kertépítészetben a modernizmus meghatározó alakjaként számon tartott innovatív tervezőnőt. A modern geometrikus formákat és a korszakban újszerűnek számító anyagokat (talpfa, beton) laza évelőcsoportokkal kombinálta máig frissen ható kertjeiben.

Mien Ruys, aki saját bonmot-ja szerint csak teát és kertet tudott csinálni (Forrás: www.tuinenmienruys.nl)

Külön érdekesség, hogy Mien Ruys egykori saját kertje, amely 30 egymásba kapcsolódó kísérleti kerti teret foglal magába, ma jórészt nemzeti műemléknek minősül és kertmúze-

umként működik (www.tuinenmienruys.nl) a hollandiai Dedemsvaartban.

Számos kertépítő – magamat is beleértve – rajongása ide vagy oda, a patinás, rusztikus, ám meglehetősen bűdös bontott vasúti talpfa jelenleg veszélyes hulladéknak minősül, alighanem világszerte. A tartósságát biztosító kezelés, a nagynyomású kátrányos, olajos, kreozotos telítés során az újabb kutatások szerint veszélyes, rákkeltő kondenzált vegyületek kerülnek a fába. Ezért a közlekedési társaságok a felszedett régi talpfákat kötelesek speciális ártalmatlanító telepekre szállítani, ahol a külső, kátrányos réteg eltávolítása és megfelelő megsemmisítése után a megmaradt részeket aprítják és erőművi fűtőanyagként hasznosítják. Mindebből adódóan immár nem lehet a kertekben sem bontott vasúti talpfát használni. Élelmiszerekkel való érintkezése, például asztalként való alkalmazása különösen veszélyes.

Mien Ruys egykori saját kertjének részlete, az ún. „süllyesztett kert” a Mien Ruys Kertmúzeumban. Hollandiában különösen nagyra értékelik a kisebb szintkülönbségeket is (Forrás: www.tuinenmienruys.nl)

Zöldségkertben semmiképp se használjuk

A nagyméretű elemek mozgatása nem egyszerű feladat, a megmunkálásukhoz kör- vagy láncfűrész, fűrő, a rögzítésükhöz nagyméretű csavarok, esetleg ácskapcsok szükségesek. Bizonyos fokú vetemedésre, repedésre viszont számítsunk – régen ezt vaspántok felhelyezésével gátolták. Szintén jó tudni, hogy esős időben, télen a fa meglehetősen csúszós lehet, ezért utak, lépcsők, hidak esetén a drótkéféssíkosságmentesítésre is fordítsunk megfelelő figyelmet, ezeken a felületeken az olajos felületkezelés helyett is érdemes mást választani.

Ha az öreg fa patinás textúrájára vágyunk, régi bontott faanyagok, például öreg gerendák felhasználása jöhet szóba, amiket a leírthoz hasonló módon, például len- vagy étolajjal kezelhetünk. Tartósságuk azonban többnyire így is korlátozott.

Szintén szóba jöhet az akácdeszkák, rönkök használata, amelyek különösebb kezelés nélkül is meglehetősen tartósak, ugyanak-

kor kisebb méretűknél fogva kevésbé adják vissza a talpfák masszív, robusztus hangulatát, és vetemedésük, repedésük is látványosabb lehet. Felmerülhet még a Velence cölöpjeit is adó vörösfenyő használata, amely kezelés nélkül is jól bírja, nagyobb deszka, gerenda is vágható belőle, kevésbé reped, vetemedik, és a vizes közeget is jól tolerálja.

MÉGIS MIVEL LEHET HELYETTESÍTENI EZT A MULTIFUNKCIÓS KERTÉPÍTÉSI ALAPANYAGOT?

Az elsődleges válasz a kezeletlen új talpfa. Elsősorban tölgyből, bükkből, valamint kőrisből gyártanak talpfákat, azonban beszerzésük többnyire nem egyszerű, áruk pedig többszöröse a bontottnak. Ezzel szemben nem ártalmasak az egészségre, nem bűdösek, természetesek és úgy kezeljük őket, ahogyan szeretnénk.

A legegyszerűbb és legegészségesebb a napraforgó- vagy lenolajjal átkelés, de természetesen egyéb, például bio impregnálószerek felületkezelést is alkalmazhatunk a céljainknak megfelelően. A napraforgóolaj nem száradó olaj, ezért kissé ragacos-csúszós marad a felülete. A lenolajkencét kifejezetten porrustömítésre ajánlják, ugyanakkor némiképp szűrkíti a felületet, egyúttal kiváló alapozó az esetleges festés alá. Fontos, hogy valamennyi oldalt, illetve a vágott élt is kezeljük. Angol nyelvterületen komoly hagyománya van a talpfa kertépítészeti használatának,

Extravagáns talpfa padok a párizsi Szajna-parton

így a felületkezelésének is. A patinás szürkés, ezüstös szín eléréséhez UV-szűrő nélküli fakezelő olajokat ajánlanak. Ezek táplálják és vízlepergetővé teszik a fát, ugyanakkor átengedik a faanyagot szépen öregítő napsugarakat.

Ha viszont a bontott talpfák sötétebb tónusainak elérése a célunk, színezett olajokat vagy egy bizonyos Creosolve nevű kencét ajánlanak, ami a talpfa telítése során használt, egészségre ártalmas kreozot (angolul creosote) lakossági használatra is engedélyezett, környezetbarát alternatívája.

Kár lenne nélkülözni a talpfát a kertjeinkből, hiszen hallatlan előnye, hogy a segítségével könnyen tudunk kisebb-nagyobb szintkülönbségeket létrehozni, mozgalmasságot vinni a kerti terekbe. Hihetetlenül multifunkciós, hiszen készülhet belőle emelt ágyás, megfelelő béleléssel vízmedence, híd, lépcső, terasz, ágyásszegély, támfal, pad, kerti csap burkolata, vagy éppen pergola, szaletli.

Ráadásul a talpfa sokféle stílusregiszterben megállja a helyét. Leginkább rusztikus és erdei kertekbe illik – ez különösképp a bontottra volt igaz –, de modern, kortárs hatás is elérhető vele, mint azt a párizsi Szajna-part extravagáns talpfa padjai mutatják.

Istvánffy Zsófia

ISTVÁNFFY ZSÓFIA

kertépítési tanácsadó

SLOWGARDEN

Kertépítési tanácsadás
fenntartható kertek építéséhez

istvanffy.zsofia@slowgarden.hu

FOTÓ: LAC